

Η αναμόρφωση της εκπαίδευσης σε δευτεροβάθμιο επίπεδο και ο εκσυγχρονισμός του συστήματος εισδοχής στα πανεπιστήμια

Καθηγήτρια Ελπίδα Κεραυνού-Παπαηλιού

Πρόεδρος Διοικούσας Επιτροπής Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου

1. Η αναμόρφωση της εκπαίδευσης σε δευτεροβάθμιο επίπεδο και η ουσιαστική αναβάθμιση του Απολυτηρίου Λυκείου

Τον τελευταίο χρόνο, στα πλαίσια της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, και σε σύμπνοια με τις αντίστοιχες προτάσεις που η Επιτροπή Ειδικών για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση είχε καταθέσει τον Αύγουστο του 2004, γίνεται μια μεγάλη προσπάθεια αναμόρφωσης του περιεχομένου των αναλυτικών προγραμμάτων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, των εκπαιδευτικών προσεγγίσεων και των μεθόδων διδασκαλίας και μάθησης. Αυτή η προσπάθεια θα οδηγήσει αλυσιδωτά στην αναβάθμιση του προσόντος του Απολυτηρίου Λυκείου, αφού η αξία και αξιοπιστία του προσόντος αυτού (με άλλα λόγια το κύρος και η εγκυρότητά του) εξαρτώνται από το περιεχόμενο της μάθησης και των εκπαιδευτικών προσεγγίσεων συμπεριλαμβανομένης της αξιολόγησης των μαθητών σε σχέση με την επίτευξη των μαθησιακών αποτελεσμάτων. Το απολυτήριο, όπως και κάθε προσόν στο οποίο οδηγεί μια διεργασία μάθησης, καταγράφει (βαθμολογικά) τα αποτελέσματα της μάθησης. Βασικό ερώτημα για κάθε προσόν είναι αν η καταγραφή των αποτελεσμάτων αυτών είναι αξιόπιστη, αν δηλαδή ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Η δε αξία ενός προσόντος είναι συνάρτηση των προσβάσεων που παρέχει για περαιτέρω εκπαίδευση ή/και στο χώρο εργασίας, και αυτονομία η αξιοπιστία του συμβάλλει καθοριστικά στην αξία του.

Η προσπάθεια αναθεώρησης των αναλυτικών προγραμμάτων πρέπει να είναι διαμορφωτική και καινοτόμα για να οδηγήσει στην ανασυγκρότηση και τον εκσυγχρονισμό του περιεχομένου της μάθησης σε δευτεροβάθμιο επίπεδο και κατ' επέκταση την ουσιαστική αναβάθμιση της παιδείας στο επίπεδο αυτό. Επομένως, δεν πρέπει να περιοριστεί στην αναβάθμιση του περιεχομένου των υφιστάμενων μαθημάτων, αλλά πρέπει να προχωρήσει και σε σημαντικές δομικές αλλαγές του περιεχομένου, μειώνοντας τις επιλογές. Ειδικά για το Λύκειο, πρέπει να εισαχθούν καινοτομίες όπως η διαμόρφωση μιας στέρεας γενικής παιδείας, κοινής για όλους, η εκμάθηση ξένων γλωσσών σε ικανοποιητικό επίπεδο και η απόκτηση ουσιαστικών δεξιοτήτων στη χρήση νέων τεχνολογιών. Οι δε επιλογές μαθημάτων πρέπει να περιοριστούν σε ένα σχετικά μικρό αριθμό θεματικών ενοτήτων ή δεσμών (θεωρητική, θετική, τεχνολογική, κτλ), εντός ή μεταξύ των οποίων μπορεί να υπάρχει σχετική επιλογή ή επικάλυψη. Με τέτοιες δομικές καινοτομίες, το περιεχόμενο της μάθησης είναι συνεκτικό, και αποκτά μεγαλύτερο κύρος και αξία, αφού συμβάλλει στην ολότητά του σε σχέση με τις προσβάσεις που η ολοκλήρωση της μάθησης παρέχει μέσω του Απολυτηρίου. Ο κατακερματισμός και γενικά η μη συνεκτικότητα που παρατηρούνται τώρα, κυρίως λόγω της ύπαρξης αδικαιολόγητα μεγάλου αριθμού επιλεγόμενων μαθημάτων, η διαχείριση των οποίων εκ των πραγμάτων δημιουργεί μεγάλες πρακτικές δυσκολίες, πρέπει να απαλειφθούν.

Η διαμορφωτική αναβάθμιση και ο εκσυγχρονισμός των αναλυτικών προγραμμάτων του Λυκείου αναμφίβολα θα συμβάλει στην αναβάθμιση του Απολυτηρίου Λυκείου. Περαιτέρω ουσιαστική αναβάθμιση του προσόντος αυτού, με στόχο την ενίσχυση της αξιοπιστίας και κατ'

επέκταση της αξίας του, μπορεί να επιτευχθεί με τους εξής τρόπους: (α) την προσμέτρηση με σχετικούς συντελεστές βαρύτητας και των τριών ετών της λυκειακής βαθμίδας (π.χ. 10%, 20% και 70% αντίστοιχα για τα τρία έτη), (β) τη διεξαγωγή εθνικών εξετάσεων και για τα τρία έτη, οι οποίες να έχουν τη μεγαλύτερη, αν όχι αποκλειστική, βαρύτητα στον υπολογισμό των τελικών βαθμολογιών, όπου στο τρίτο έτος μπορεί να διεξάγονται τέτοιες εξετάσεις κάθε τρίμηνο, και (γ) τη διεύρυνση της βαθμολογικής κλίμακας (π.χ. από 20-βαθμη σε 100-βαθμη ή και μεγαλύτερη βαθμολογική κλίμακα).

2. Γλώσσα διδασκαλίας

Στην Ευρώπη της κοινωνίας της γνώσης και κινητικότητας, το επίπεδο επάρκειας ενός ατόμου στο γραπτό και προφορικό λόγο μιας γλώσσας αποκτά συνεχώς όλο και μεγαλύτερη σημασία. Για αυτό εξάλλου οι Ευρωπαίοι πολίτες καλούνται να προσδιορίζουν τα επίπεδα γνώσης τους σε γλώσσες ως αναπόσπαστο στοιχείο των «Ευρω-διαβατηρίων» τους (Europass). Σε σχέση με πανεπιστημιακά προγράμματα σπουδών, και συγκεκριμένα τα κριτήρια πρόσβασης και εισαγωγής σε αυτά, είναι σημαντικό να γίνεται ο διαχωρισμός ανάμεσα «στη γλώσσα ως αντικείμενο μάθησης» και «τη γλώσσα ως εργαλείο μάθησης και επικοινωνίας». Σε ένα πρόγραμμα «Γαλλικής γλώσσας και λογοτεχνίας» η γαλλική γλώσσα είναι το αντικείμενο μάθησης, ενώ σε ένα πρόγραμμα «Πληροφορικής» που διδάσκεται στα ελληνικά, η ελληνική γλώσσα αποτελεί το εργαλείο μάθησης και επικοινωνίας.

Στην Κύπρο, το μάθημα των Νέων Ελληνικών, αποτελεί επί του παρόντος κριτήριο πρόσβασης για κάθε προπτυχιακό πρόγραμμα των δημόσιων πανεπιστημίων, ασχέτως αν η ελληνική γλώσσα (και λογοτεχνία) είναι το αντικείμενο ή το εργαλείο μάθησης. Σημειώνεται ότι ουσιαστικό μέρος του μαθήματος των Νέων Ελληνικών αφορά την ανάλυση λογοτεχνικών κειμένων. Έστω ότι το περιεχόμενο της μάθησης σε ανώτερο δευτεροβάθμιο επίπεδο διαμορφώνεται όπως προτείνεται πιο πάνω, και ως εκ τούτου κάθε απόφοιτος καλύπτει μια κοινή στέρεα βάση γνώσης (και δεξιοτήτων) και μια κατεύθυνση (από περιορισμένο αριθμό θεματικών ενοτήτων/δεσμών), που συλλογικά και αναπόσπαστα συνιστούν τα κριτήρια πρόσβασης για δεδομένα πανεπιστημιακά προγράμματα. Τότε, η απαιτούμενη επάρκεια γνώσης της ελληνικής γλώσσας, ως εργαλείου μάθησης, καλύπτεται από τους μαθησιακούς στόχους της κοινής βάσης (η οποία προφανώς θέτει και επιπρόσθετους μαθησιακούς στόχους σε σχέση με την ελληνική γλώσσα), ενώ η απαιτούμενη επάρκεια γνώσης της ελληνικής γλώσσας, συμπεριλαμβανομένης της ανάλυσης λογοτεχνικών κειμένων, ως αντικείμενου μάθησης, στο πλαίσιο σχετικών πανεπιστημιακών προγραμμάτων, καλύπτεται από τους μαθησιακούς στόχους της φιλολογικής/θεωρητικής κατεύθυνσης. Ο πιο πάνω σημασιολογικός διαχωρισμός του ρόλου της ελληνικής γλώσσας (και λογοτεχνίας), σε σχέση με πανεπιστημιακά προγράμματα, που ήδη ισχύει στην Ελλάδα, είναι ενδεδειγμένος.

3. Διαχωρισμός αρμοδιοτήτων Πολιτείας και πανεπιστημίων

Η εισδοχή φοιτητών σε ένα πανεπιστημιακό πρόγραμμα σπουδών μπορεί να αναλυθεί σε δύο διακριτές διαδικασίες (οι οποίες συμπίπτουν αν δεν υπάρχει περιορισμός στον αριθμό των θέσεων φοίτησης όπως συμβαίνει σε ένα σύστημα ελεύθερης πρόσβασης), την πρόσβαση και εισαγωγή. Η πρόσβαση αφορά τα ελάχιστα κριτήρια που ένας πρέπει να ικανοποιεί για να δικαιούται να διεκδικήσει θέση φοίτησης. Η εισαγωγή αφορά την προσφορά των θέσεων φοίτησης ανάμεσα στους ενδιαφερόμενους δικαιούχους και ως εκ τούτου εξ ορισμού

συνεπάγεται τον προσδιορισμό κριτηρίων κατάταξης των δικαιούχων. Σε σχέση με το τι ισχύει επί του παρόντος για την εισδοχή φοιτητών στα προπτυχιακά προγράμματα των δημόσιων πανεπιστημίων της Κύπρου, οι πιο πάνω έννοιες αναλύονται ως εξής: (α) το Απολυτήριο Λυκείου είναι το γενικό προσόν πρόσβασης για οποιοδήποτε πρόγραμμα, (β) τα (ειδικά) κριτήρια πρόσβασης σε ένα πρόγραμμα σπουδών προσδιορίζονται από τα περιεχόμενα του επιστημονικού πεδίου στο οποίο εντάσσεται το πρόγραμμα αυτό και καταλήγουν να είναι ένας αριθμός (4-5) μαθημάτων στα οποία απαιτείται εξέταση σε εθνικό επίπεδο, ένα εκ των οποίων είναι πάντοτε τα Νέα Ελληνικά, και (γ) το κριτήριο εισαγωγής (ή κατάταξης) είναι ο μέσος όρος των (στατιστικά επεξεργασμένων) βαθμολογιών όλων των μαθημάτων στα οποία ο υποψήφιος εξετάσθηκε σε εθνικό επίπεδο, ο οποίος αναφέρεται ως βαθμός κατάταξης.

Οι πιο πάνω διαδικασίες εντάσσονται στο πλαίσιο των Παγκύπριων Εξετάσεων που διεξάγονται μια φορά το χρόνο, το τέλος της σχολικής χρονιάς, υπό την εποπτεία του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού. Κυρίαρχο ρόλο στις διαδικασίες αυτές έχει η Πολιτεία, ενώ ο ρόλος των πανεπιστημίων περιορίζεται στα ακόλουθα: (α) διαβούλευση με την Πολιτεία αναφορικά με τα περιεχόμενα των επιστημονικών πεδίων, (β) ένταξη των προπτυχιακών τους προγραμμάτων κάτω από τα σχετικά επιστημονικά πεδία, και (γ) συμμετοχή στις επιτροπές θεματοθετών για τα εξεταστικά δοκίμια των μαθημάτων που εξετάζονται σε εθνικό επίπεδο.

Ο ρόλος του Απολυτηρίου είναι ιδιαίτερα υποβαθμισμένος και κατ' επέκταση το ίδιο μπορεί να ειπωθεί για τη μόρφωση και ευρύτερη παιδεία που το προσόν αυτό αντιπροσωπεύει. Η κατοχή Απολυτηρίου είναι απαραίτητη για τη διεκδίκηση θέσης (αφού το Απολυτήριο είναι το βασικό προσόν πρόσβασης). Όμως, επί της ουσίας δεν λαμβάνονται υπόψη τα περιεχόμενά του, από την ίδια τη χώρα που το χορηγεί, τη στιγμή που άλλες χώρες θέτουν κριτήρια πρόσβασης για τα δικά τους προγράμματα σε σχέση με το Απολυτήριο στο σύνολό του ή/και τις βαθμολογίες επιμέρους μαθημάτων. Η αντίφαση αυτή δύσκολα δικαιολογείται.

Γεγονός είναι ότι οι Παγκύπριες Εξετάσεις (και ο προκάτοχός τους οι Εισαγωγικές Εξετάσεις) είναι καθολικά αποδεκτές από την κοινωνία της Κύπρου ως αξιόπιστες, αντικειμενικές και αξιοκρατικές (επί της ουσίας λόγω του αδιάβλητου των εξετάσεων), σε αντίθεση με το Απολυτήριο που δεν θεωρείται ως εξίσου αξιόπιστο αφού οι τάσεις βαθμολογικού πληθωρισμού όπως και άλλες τάσεις που επηρεάζουν δυσμενώς την αξιοπιστία του είναι επιβεβαιωμένες. Μελέτες έχουν αποδείξει ότι υπάρχει ψηλή συσχέτιση ανάμεσα στους βαθμούς κατάταξης και τις ακαδημαϊκές επιδόσεις φοιτητών, ενώ αυτό δεν ισχύει για τις βαθμολογίες του Απολυτηρίου. Παρά τα θετικά του υφιστάμενου συστήματος, τα οποία μπορεί να διατηρηθούν και να ενισχυθούν σε ένα νέο, πιο δίκαιο και σύγχρονο σύστημα, υπάρχουν και σοβαρές αδυναμίες, τις οποίες δεν θα πρέπει να παραβλέπει η κοινωνία, αφού δημιουργούν στρεβλώσεις στο εκπαιδευτικό σύστημα της Κύπρου, κυρίως σε σχέση με τις βαθμίδες της ανώτερης δευτεροβάθμιας και ανώτατης εκπαίδευσης. Οι αδυναμίες αυτές συνοψίζονται ως εξής: (α) η ίδια η υποβάθμιση του προσόντος του Απολυτηρίου, (β) η υπέρμετρη βαρύτητα που δίνεται στο περιεχόμενο της τρίτης τάξης Λυκείου, και μάλιστα σε ένα μόνο ποσοστό του περιεχομένου αυτού, και η εξέταση των σχετικών μαθημάτων βάσει μιας και μοναδικής εξέτασης για κάθε μάθημα, (γ) η προσμέτρηση όλων των μαθημάτων (που εξετάσθηκε ο υποψήφιος σε εθνικό επίπεδο) για την κατάταξή του σε συγκεκριμένο πρόγραμμα σπουδών, είτε αυτά σχετίζονται είτε όχι με το πρόγραμμα αυτό, (δ) η ανάθεση της ίδιας βαρύτητας στο κάθε μάθημα για σκοπούς

κατάταξης που μπορεί να οδηγήσει στο παράδοξο όπου υποψήφιος που απέτυχε παταγωδώς στο πιο σχετικό μάθημα να πάρει θέση, και άλλος που έχει υψηλή βαθμολογία στο εν λόγω μάθημα αλλά απέτυχε σε μάθημα που ούτε καν περιλαμβάνεται στο σχετικό επιστημονικό πεδίο να μην πάρει θέση, (ε) η απαίτηση για ίδια επάρκεια γνώσης στην ελληνική γλώσσα (και λογοτεχνία), είτε αυτή αποτελεί το αντικείμενο σπουδών, είτε απλά το εργαλείο μάθησης, (στ) το γεγονός ότι ο βαθμός κατάταξης δεν μεταφέρεται ή βελτιώνεται, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι ένας μπορεί να μη πάρει θέση με διαφορά χιλιοστών της μονάδας του βαθμού κατάταξης με τον τελευταίο εισακτέο.

Με βάση τα πιο πάνω, μια κρίσιμη διάσταση που πρέπει να ληφθεί υπόψη σε σχέση με τον εκσυγχρονισμό του συστήματος εισαγωγής στα προπτυχιακά προγράμματα των δημόσιων πανεπιστημίων της Κύπρου είναι ο διαχωρισμός αρμοδιοτήτων ανάμεσα στην Πολιτεία και τα πανεπιστήμια. Από τη στιγμή που ο συνδετικός κρίκος (στην αλυσίδα της εκπαίδευσης) ανάμεσα στην ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και τον πρώτο κύκλο της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης δεν τίθεται υπό αμφισβήτηση, η Πολιτεία δικαιωματικά έχει σημαίνοντα λόγο στα προσόντα και κριτήρια πρόσβασης. Επιπρόσθετα, είναι ευθύνη και υποχρέωση της Πολιτείας να διασφαλίζει την αξιοπιστία και εν γένει εγκυρότητα των προσόντων αυτών, και κατ' επέκταση να διασφαλίζει το αίσθημα κοινωνικής δικαιοσύνης. Όμως, είναι διεθνώς αποδεκτό, ότι αυτή καθ' αυτή η επιλογή των φοιτητών, είναι αδιάσπαστο στοιχείο της αυτονομίας των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων. Συνεπώς, τα κριτήρια κατάταξης πρέπει να είναι αρμοδιότητα των πανεπιστημίων. Νοείται, ότι τα κριτήρια κατάταξης δεν αναιρούν τα προσόντα και κριτήρια πρόσβασης, αλλά βασίζονται σε αυτά. Επιπρόσθετα είναι υποχρέωση των πανεπιστημίων να διατυπώνουν και να εφαρμόζουν τα κριτήρια κατάταξης με διαφάνεια και συνέπεια έτσι ώστε και πάλι να διασφαλίζεται το αίσθημα κοινωνικής δικαιοσύνης.

4. Διεθνή προσόντα πρόσβασης ή προσόντα πρόσβασης άλλων χωρών

Κατά τα τελευταία δύο χρόνια γίνεται μια έντονη συζήτηση γύρω από το θέμα της ενδεχόμενης απευθείας αξιοποίησης, από εγχώριους υποψηφίους (κυρίως από μαθητές ιδιωτικών σχολείων της Κύπρου), διεθνών προσόντων πρόσβασης ή προσόντων πρόσβασης άλλων χωρών για εισαγωγή στα προγράμματα σπουδών των δημόσιων πανεπιστημίων, χωρίς κατ' ανάγκη να προκύπτουν παράλληλα ειδικά κριτήρια κοινωνικο-οικονομικής φύσης. Σημειώνεται ότι τα υπό συζήτηση διεθνή/ξένα προσόντα παρέχουν πρόσβαση στους κατόχους τους στα πανεπιστημιακά προγράμματα της Κύπρου διότι δεν τεκμηριώνονται ουσιώδεις διαφορές ανάμεσα σε αυτά και τα υφιστάμενα εθνικά προσόντα πρόσβασης. Όμως, το αίτημα δεν είναι η διασφάλιση της πρόσβασης αφού αυτή διασφαλίζεται ήδη. Το αίτημα είναι η παράκαμψη της υφιστάμενης (ενιαίας) διαδικασίας κατάταξης όλων των εγχώριων ενδιαφερομένων (ασχέτως των προσόντων πρόσβασης που ο καθένας κατέχει) μέσω των Παγκύπριων Εξετάσεων, και η ξεχωριστή κατάταξή τους (για τη διεκδίκηση δεδομένου επιπρόσθετου αριθμού θέσεων) βάσει κριτηρίων κατάταξης τα οποία να αντλούνται απευθείας από τα διεθνή/ξένα προσόντα πρόσβασης. Η διαίρεση των θέσεων σε ομάδες για ξεχωριστή διεκδίκηση και κατάταξη των υποψηφίων σύμφωνα με τα διαφορετικά προσόντα πρόσβασης δε συνιστά δίκαιο και ισότιμο τρόπο αντιμετώπισης του ζητήματος. Και τούτο επειδή ο πρώτος σε σειρά υποψήφιος που δεν πήρε θέση στη μια ομάδα μπορεί (αποδεδειγμένα) να υπερέχει ακαδημαϊκά υποψηφίου που έλαβε θέση στην άλλη ομάδα. Επιπρόσθετα ενισχύεται η αδικία αν αυτοί που απέτυχαν στη μια ομάδα χρειάζεται να περάσουν εκ νέου από κάποια εξεταστική δοκιμασία για την κατάταξή τους την επόμενη χρονιά, σε αντίθεση με αυτούς που απέτυχαν από την άλλη ομάδα.

Οποιαδήποτε λύση δοθεί για το πιο πάνω ζήτημα θα έχει τα θετικά και αρνητικά της διότι το ζήτημα δεν είναι μονοσήμαντο. Λόγω του ότι το ζήτημα αυτό δεν συνιστά το μείζον ζήτημα εκσυγχρονισμού του υφιστάμενου συστήματος εισαγωγής στην ολότητά του, που είναι στην πραγματικότητα το μέγιστο ζήτημα, οποιαδήποτε περαιτέρω συζήτηση επί του θέματος πρέπει να είναι στα μέτρα της σημασίας του. Η διημερίδα, με θέμα «Συστήματα Πρόσβασης στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση: Προκλήσεις και Προοπτικές», που οργάνωσε το Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου, με προσκεκλημένους ομιλητές από την Κύπρο και Ελλάδα, στις 30-31 Οκτωβρίου 2009, έχει όντως αναδείξει τις διάφορες διαστάσεις του θέματος (εκπαιδευτική, ποιοτική, κοινωνική, οικονομική) και τα αλληλένδετα ζητήματα που προκύπτουν (π.χ. σταδιακή εισαγωγή μέτρων βελτίωσης του συστήματος εισδοχής, παράλληλα με την ποιοτική διεύρυνση της παροχής ανώτατης εκπαίδευσης στην Κύπρο), καθώς επίσης το γεγονός ότι οι λύσεις σε σχέση με το σύστημα εισδοχής δεν είναι κατ' ανάγκη εύκολες ή ότι μπορεί να υπάρξει η βέλτιστη λύση.